

הרב חיים דרוקמן

שאלה נפשי

**תשובות אמוניות לצעירים
בענייני הדור והשעה**

אמונה ועבודת ד'
תפילה ולימוד תורה

אור עציון ספרי איכות תורניים
המכון התורני ע"ש ר' יצחק וחנה סטרולוביץ'

תוכן

אמונה ועבודת ד'

11 אמונה

למה יהדות - ולא נצרות או אסלאם?	13
מי אמר שיש בורא לעולם?	16
איך אפשר לתפוס את הבורא?	19
שכר ועונש	22
גן עדן וגיהנום	25
מהו עולם הבא?	27
ידיעה - ובחירה	29
תכלית הרע בעולם	33
אמונה אחרי השואה	36
מסרי השואה ומסקנותיה	39
פטירת ילד בצעירותו	42
תכליתם של בעלי מומים בעולם	45
האם קיימים שדים במציאות?	48
התייעצות בגורל	50
התייעצות עם מקובלים	52
צדיקים ו"מופתיים"	54
מסרי נגיף הקורונה	56
מה פירוש: "קידוש החול"?	59
התורה במציאות משתנה	61
ריבוי המצוות - לזכותנו או לחובתנו?	64

69 הדרכת הפרט

עבודת ד' הפרטית ועבודת הכלל	71
פיתוח כשרונות	74
התבודדות וצעקה בעבודת ד'	77
ערכו של יום הולדת	81

159 תורה ומדע	
161 סתירה בין המדע לתורה	
164 האם אפשר להסביר את הניסים בדרך הטבע?	
167 תורה ואבולוציה	
170 גיל העולם	
174 הימנעות התורה מפירוט תהליך בריאת העולם	

179 בין הורים וילדים	
181 כיבוד הורים כנגד מצוות וערכים	
184 חומרות ומנהג אבות	
186 דרישת הילדים להתחזקות הבית	
188 הורים המבקשים לעבור על מצוות התורה	
190 אשמתו של הממזר?	

195 מועדים	
197 קדושת השבת - באכילה ובמנוחה?!	
199 חרדה מפני הימים הנוראים	
202 "משנכנס אדר מרבנים בשמחה" ופורים באדר שני	
206 תחפושות בפורים	
209 חגיגת המימונה	
212 מדוע מתאבלים בספירת העומר?	

83 מוזיקה של זמר חילוני או גוי	
85 שירת ניגונים בלי מילים - מה עניינה?	
88 ערכם של לימודי חול	
92 טלפון נייד חכם	

97 תפילה	
99 שינוי רצון ד' בתפילה	
101 תפילה כשאין חשק	
103 למה להגיע בזמן לתפילה?	
106 כוונה בתפילה ופרטיה ה"יבשים"	
109 בקשות פרטיות בתפילה	
112 תפילה לא-ל בלתי נתפס	

תורה ומצוותיה

119 לימוד תורה	
121 מהי תורת הסוד?	
124 מרכזיות תורת הרב קוק בציונות הדתית	
126 מהי "תורת ארץ ישראל"?	
129 היחס לחסידות ולתורתה	
132 לימוד כתבי רבי נחמן מברסלב ותלמידיו	
135 סיפורים מופלאים באגדות חז"ל	
138 איך תיתכנה מחלוקות בתורה?	
141 פוסק בענייני הלכה ופוסק בענייני השקפה	
144 איך בוחרים רב?	
146 התייעצות עם רב וחשיבה עצמית	
148 למה לכבד רבנים?	
151 ישיבה חרדית או ישיבה ציונית?	
154 שיקולים בבחירת ישיבה ומקום הישיבה	

למה יהנות – ולא נצרות או אסלאק?

מי אחר שהיהנות היא נת האמת ולא הנצרות או האסלאק? הרי על נקות אלו נחניק מיליארני מאמיניק בעולם – ואילו מספר היהודיק המאמיניק בעולם הוא רק כמה מיליוניק? כקס שלנו יש מסורת שעליה אנו נשעניק – קס לנקות האלו יש מסורת שלהן! מי אחר שעלנו טובה שלהן?

אם נשאל יהודי מניין לו שהתרחש מעמד הר סיני, והרי הוא לא היה שם, הוא ישיב: "איך אני יודע?! אבי אמר לי כך!". כשנפנה את השאלה לאביו, נקבל ממנו אותה התשובה: "כך קיבלתי מאביו!". וכך, אילו היה בידינו להוציא את המתים מקברם ולשאל את השאלה הזאת בן אחר בן, אב אחר אב, היו כל בני הדורות משיבים אותה התשובה: "כך קיבלתי מאביו". בסופו של דבר, היינו מגיעים לאבות הקדומים ביותר, שעמדו בעצמם במעמד הר סיני ושמעו קול אלוהים מדבר אליהם. זו אפוא המסורת הישראלית.

אכן, גם אם נשאל את המאמין הנוצרי או המוסלמי למקור אמונתו, מניין לו שאלוהים דיבר אל ישו או מוחמד, יאמר אף הוא שכך לימדו אביו, ואביו מאביו, וכן הלאה. אולם, אם נוסיף ונלך אחורה בדתות אלו, נגיע בסופו של דבר לאבות שתהיה בפיהם תשובה אחרת לגמרי לשאלה מניין להם שישו או מוחמד הם נציגי האל עלי אדמות: "מניין לי?! איימו עליי בחרב ובאש שאם לא אקבל את דתם – יהרגו אותי ואת משפחתי!". זו המסורת של דתות אלו.

מבחינה היסטורית, גם הנצרות וגם האסלאם כפו את אמונותיהן על המוני המונים בחרב ובדם. מי שלא הסכים לקבל את דתן – הרגוהו בחרב באכזריות, ומי שניסה לקבל את דתן רק כלפי חוץ – נרדף, עונה והועלה על המוקד.

מרבית הנוצרים והמוסלמים של ימינו הם צאצאים לאותם אנוסים אומללים שכפו עליהם ועל צאצאיהם דתות שהיו זרות להם. אם נוריד את כל אלו, תצטמצמנה מאוד שתי הדתות הללו, וכבר לא תהינה מרשימות כלל וכלל כפי שהן כיום. זו עובדה.

אכן, לא כל הנוצרים והמוסלמים התחילו את אמונתם מתוך כפייה. אך גם אותם מאמינים ראשונים שלא באו מכפייה, אילו היינו שואלים אותם מניין להם שהנצרות והאסלאם הן דתות האמת, הם היו מצביעים לנו על איש אחד, הנוצרים היו מצביעים על ישו, והמוסלמים על מוחמד, ואומרים שהם שליחי האֱלֹהִים.

אולם, מי אמר שלשני אלו היה באמת קשר מיוחד עם אֱלֹהִים, ושהם "בן אֱלֹהִים" ונביא? אולי כל מה שנאמר על כך הוא שקר? הרי איש לא היה עימם כשאֱלֹהִים כביכול דיבר איתם! ואף אם לא התכוונו אותם יחידים לשקר – אולי כל דבריהם רק דמיונות, חלומות והזיות?

זה החיסרון באמונה המושתתת על גילוי אֱלֹהִי כביכול לאדם יחיד. איש מלבד אותו אדם אינו יכול להעיד שבאמת התרחש גילוי כזה. הכול מבוסס על אמון באדם אחד או בכפייה של אותו אדם או ממשיכיו על אחרים!

המסורת היהודית אינה מסתמכת על אדם אחד. בהגדה של פסח, המציינת את ייסוד האומה הישראלית, שמו של משה רבנו, מנהיג האומה ומוסר התורה – כמעט שאינו מוזכר!

האמונה הישראלית מבוססת על גילוי אֱלֹהִי שנעשה לציבור שלם, להמונים – אנשים, נשים וטף. במתן תורה עמד עם ישראל כולו. כולם ראו את הקולות והלפידים ואת ההר עשן. כולם שמעו את קול ד' האומר: "אֲנִי ד' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים, לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי" (שמות כ, ב-ג).

הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ח, א) כותב ש"משה רבינו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות – יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף... ובמה האמינו בו? – במעמד הר סיני, שעיינו ראו – ולא זר, ואזנינו שמעו – ולא אחר...

והוא נגש אל הערפל, והקול מדבר אליו – ואנו שומעים: 'משה משה, לך אמור להן כך וכך...".

הסיבה שאנו מאמינים במשה רבנו ובתורה שהביא לנו אינה מפני שמשה סיפר לנו שאֱלֹהִים דיבר איתו, וגם לא מפני האותות והמופתים שהוא עשה, חלילה!

אנו מאמינים במשה – מפני שאֱלֹהִים אמר לנו, לכלל האומה, במתן תורה, שמשה הוא שליחו! – בניגוד גמור לישו ומוחמד, שהם עצמם, או כמה מתלמידיהם, הם שהורו או כפו להאמין בדבריהם, ואין לנו שום דרך לדעת אם אמת בדבריהם – או שבדו הכול מליבם.

זה אפוא היתרון הגדול והמהותי של היהדות על פני הדתות האחרות: אצלן, הכול מבוסס על יחידי יחידים – וממילא הכול מסופק. אצלנו, לעומת זאת, האמונה מבוססת על גילויים אֱלֹהִים לאומה הישראלית בכללה. אותם מאות אלפים שנכחו בעצמם במעמד הר סיני מסרו את אמונתם לבניהם, ובניהם לבניהם, וכן הלאה – עד אלינו, ועד לסוף כל הדורות! על המסורת הזאת מושתתת האמונה שלנו.

תכלית הרע בעולם

**מקובל לומר שהבורא טוב וחפץ בטוב –
האם אחירה זו נכונה?
ואם כן, איך ייתכן שיש רשע בעולם?
אם הוא חפץ בטוב – למה הוא מרע לנו?**

הקדוש ברוך הוא בוודאי טוב. כך אנו אומרים שלוש פעמים ביום: "טוב ד' לכל, ורחמי על כל מעשיו" (תהלים קמה, ט). וכשם שהבורא טוב, כך בריאתו טובה, כאמור (בראשית א, לא): "וירא אלהים את כל אשר עשה – והנה טוב מאד".

ועם זאת, אי אפשר להתכחש לעובדה שיש רע בעולם. ואין לומר כי הרע נובע מגורם חיצוני לבריאה ולבורא, אלא הוא חלק מהבריאה עצמה, ומקורו בקדוש ברוך הוא כמו הטוב. כך אנו אומרים בברכות קריאת שמע: "יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא את הכול", והמקור לכך בנביא (ישעיהו מה, ז): "יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא רע – אני ד' עושה כל אלה".

ואם הרע הוא חלק מהבריאה האלוהית, השאלה באמת במקומה: איך ייתכן שהבורא מביא מציאות של רוע בעולם אם רצונו להרבות טוב?

הקדוש ברוך הוא ברא בריאה, ומרכז הבריאה הוא האדם, והאדם נועד להוביל את הבריאה. האדם הוא היחיד בבריאה כולה שיש לו רצון. שאר חלקי הבריאה מתנהלים על פי כללים קבועים, בין שאלו חוקי הפיזיקה או אינסטינקטים חיייתיים. רק לאדם ניתנה הבחירה לפעול על פי רצונו האישי, ולא בצורה אינסטינקטיבית חיייתית.

תכלית הבריאה היא הטוב השלם והמוחלט, וכדי שהיא תגיע למציאות הזאת, האדם נדרש להשתמש ברצונו ובבחירתו החופשית להיות טוב בעצמו, ומתוך כך להוביל את הבריאה כולה אל הטוב.

הדבר נובע מההבנה שד' אינו פועל במסגרות הזמן המוכרות לנו, וידיעתו משוחררת מכבלי הזמן. וכשם שידיעתנו בהווה אינה מכריחה שדבר־מה יקרה בהווה – כך ידיעת ד' בעתיד אינה מכריחה שדבר־מה יקרה בעתיד.

הקושיה נובעת מהסתכלות אנושית מצומצמת על הקדוש ברוך הוא, מניסיון להאניש את הבורא ולכבול את האֱלֹהִים בכבלי אנוש, ולכן היא באמת אינה מתחילה כלל.

אך כדי שהטוב של האדם יהיה טוב אמיתי, טוב שלם מהותית, האדם מוכרח להשיג את הטוב הזה בעצמו ולבחור בו מרצונו החופשי – ולא שיתנהג בטוב כי הוא נברא טוב.

הקדוש ברוך הוא רוצה שהאדם יידמה לו: כשם שהטוב של ד' הוא טוב עצמי, כי ד' הוא בעל הטוב – כך יהיה האדם בעל הטוב, אחר שיעמול בעצמו לקנותו ולדבוק בו.

וכדי שהאדם יוכל לבחור בטוב, מוכרח להיות בנפשו גם צד שירחיק אותו מהטוב, שאם לא כך, לא תהיה לאדם בחירה ממשית לבחור בטוב, כי אין לו כל חלופה אחרת.

נשמת האדם היא כולה טוב צרוף – "נשמה שנתת בי – טהורה היא". משום כך הכניס הקדוש ברוך הוא באדם מעין "גוף זר" שיתנגד לטוב של הנשמה וימשוך את האדם לצד השלילי. את הגוף הזר הזה אנו מכנים: יצר הרע, וכמו שאמרו חז"ל (שבת קה, ב): "לא יִהְיֶה בְּךָ אֵל זָר, וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נָכַר" (תהלים פא, ז) – איזהו 'אל זר' שיש בגופו של אדם? – הוא אומר: זה יצר הרע".

היצר הרע אומנם מטה אותנו לעשות רע – אך תכליתו האמיתית טובה: שהטוב שלנו יהיה באמת טוב שלנו, שנרכוש אותו בעצמנו, והוא לא יהיה חיצוני לנו וכפוי עלינו. היצר הרע מציב לפנינו אתגר, ניסיון: התמודדות אמיתית עם הנטייה לרע. בעקבות ההתמודדות הזאת אנו פועלים על פי הטוב מתוך רצוננו, על פי בחירתנו – וכך הטוב איננו אוטומטי בנו, רק כי כך נבראנו – אלא כי אנו בחרנו בו, ואנו רוצים אותו, ואנו קונים אותו בעמל וביזע, ומעתה הוא שלנו ממש!

וכך אמר לנו הקדוש ברוך הוא בתורתו (דברים ל, יט): "הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה – וּבַחֲרָתָּ בְּחַיִּים!". אתה בוחר! החיים והמוות לפניך, הברכה והקללה, הטוב והרע – בחר במה שתרצה, אך דע לך שמגמת הבאתך לעולם היא שתבחר בטוב!

אנו יכולים לבחור בטוב – אך באותה מידה גם לבחור ברע, וזו הסיבה שיש רע בעולם. הקדוש ברוך הוא מאפשר מציאות של רע כדי שתוכל להתקיים מציאות של טוב, שהיא התכלית האמיתית של העולם.

לעתיד לבוא, תבחר האנושות כולה בטוב ותמאס ברע, ואז יגיעו ימים שהטוב האמיתי יופיע בכל רחבי תבל ויהיה אושר גדול לכל יושבי תבל. באותם ימים נפלאים – "לא ישא גוי אֵל גוי חָרֵב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה" (ישעיהו ב, ג-ד), "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדש" – כי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ד' (שם יא, ט).

אולם, בינתיים, אנו עוד רחוקים מאוד מהמציאות הנשגבה הזאת. ואף שהתקדמה האנושות רבות במהלך הדורות – עדיין יש לפנינו כברת דרך ארוכה.

זו אפוא הסיבה למציאות הרע בעולם. הקדוש ברוך הוא לא יוזם את הרע הזה – אך הוא מאפשר לנו, בני האדם, להביא את הרע בעולם, להמיט הרס וחורבן, כאב וצער בכל מקום. אנו בוחרים אם העולם שלנו יהיה טוב ומלא ברכת ד' – או מושחת ומלא רוע ורשע. הקדוש ברוך הוא דורש מאיתנו לבחור בטוב, אך מותר בידינו את הבחירה אם לשמוע לו אם לאו.

על כן, אין "להאשים" את הבורא על הרע הנמצא בעולם... אפשרות הופעת הרע בעולם נועדה להביא לטוב השלם ביותר, ולכן גם הרע הזה בסופו של דבר לטובה.

וכדי שבאמת יגיע העולם לייעודו הטוב, אנו נדרשים לחנך את עצמנו ואת העולם כולו לחיות חיים של טוב. זהו תפקידו העיקרי של עם ישראל בעולם – ללמד את העולם כולו לבחור בטוב ולהדריכו איך ללכת בדרך הבורא, הטוב ומטיב לכול.

אכונה אחרי השואה

איך מתחנכים מהחינה אכונית
עם התוכחה של השואה?

הקדוש ברוך הוא נותן לאדם בחירה חופשית. האדם יכול לבחור בטוב, לשכלל ולרומם את העולם – אך גם להרוס ולהשחית אותו. הבחירה החופשית היא המייחדת את האדם ומבדילה אותו משאר חלקי הבריאה, אבל טמונה בה גם סכנה גדולה. הנאצים ועוזריהם הרבים השתמשו בבחירה החופשית שניתנה להם לשם השחתה וקלקול שאין כדוגמתם!

עם זאת, אדם צריך לדעת שלא הכול הוא מבין ויכול להבין. וכבר נאמר בקהלת (ה, א): "אֵל תִּבְהַל עַל פִּיךָ, וְלִבְךָ אֵל יִמְהַר לְהוֹצִיא דָבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים – כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם, וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ, עַל כֵּן יְהִי דְבָרְךָ מְעֻטִים". אנחנו פה למטה, בעולם הזה, ואילו אֱלֹהִים "בשמיים". איננו מסוגלים להבין את חשבונותיו, מתי הוא מחליט להסתיר את פניו מאיתנו, והרוע משתולל, כמו בשואה – ומתי הוא בוחר להתערב ולעצור את הרע, כמו בסיפור מגילת אסתר, למשל.

אולם, זאת צריך לדעת: בבחירה שהקדוש ברוך הוא נותן לאדם הוא אינו מפקיר ביד הרשעים את עולמו! הקדוש ברוך הוא נותן לאדם בחירה ומגלגל דרך הבחירה האנושית את המציאות כך שתגיע בסופו של דבר למקום שהוא רוצה שנגיע אליו.

מגילת אסתר היא דוגמה בולטת לכך: אנשים פעלו מתוך אינטרסים אישיים צרים – והקדוש ברוך הוא פעל דרכם לגלגל את הגאולה בסופו של דבר.

בפורים אומנם נמנע האסון הגדול בסופו של דבר, אך גם במציאות שאסון כן מתרחש, חלילה, והקדוש ברוך הוא בוחר להסתיר פניו מאיתנו, גם במציאות כזאת הקדוש ברוך הוא נמצא. גם את המציאות הנוראה הזאת הקדוש ברוך הוא רותם למגמה

הכללית של הבריאה, ומתוך החורבן והאובדן – הוא מצמיח ישועה גדולה ומקדם את הבריאה לעבר תכליתה.

ובאמת, אנו רואים כי בעקבות השואה האיומה, קמה וצמחה מדינת ישראל, בית לאומי לעם היהודי, שמשמעותו המהותית היא יסוד כיסא ד' בעולם, הדרך להבאת האנושות והעולם כולו לאושר הגדול ביותר, כמובא בחזון הנביא ישעיהו (ב, ב-ד): "וְהָיָה בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים, נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ד' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשָּׂא מִגְּבְעוֹת, וְנִהְרֹוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ: לָכֵן וְנִעְלָה אֵל הַר ד', אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. וִירְנוּ מִדְּרָכָיו, וְנִלְכֶה בְּאַרְחֵינוּ – כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תֹרָה וְדָבַר ד' מִירוּשָׁלַיִם... וְכָתְתוּ חֻרְבוֹתֵם לְאֹתִים, וְחִנִּיתוּתֵיהֶם לְמִזְמֹרוֹת, לֹא יִשָּׂא גוֹי אֵל גּוֹי חָרָב, וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה".

אין הכוונה שהקדוש ברוך הוא יזם את השואה בשביל תכלית זו או אחרת – וכי אין לו לקדוש ברוך הוא דרכים אחרות לקדם את עולמו, אלא רק באמצעות אסון נורא כל כך כמו השואה! חלילה!

בני האדם הם שעשו את השואה. אכן, הקדוש ברוך הוא נתן לאדם כוח ויכולת לפעול בעולם, והאדם ניצל את המתנה הנפלאה שניתנה לו כדי להשחית ולהרע. פשיטת הרגל בשואה – אינה של הקדוש ברוך הוא, חלילה, אלא של האדם! של האנושות! של אותן תרבויות שהתהדרו כל כך בנאורות ובקדמה ערב מלחמת העולם השנייה – וגילו במהלך המלחמה את עומק שחיתותן ושפלנותן!

השואה לא התרחשה בעולם כדי להצמיח את גאולת ישראל, השואה היא תוצאה של רוע אנושי עמוק. אבל הקדוש ברוך הוא "ניצל" כביכול את המציאות הנוראה הזאת שהביאו בני האדם לקידום גאולת ישראל. אפילו מהמציאות הרעה והנוראה הזאת קידם ד' אותנו ורומם את מעלתנו!

איך אפשר אפוא להבין את השואה מבחינה אמונית? בני האדם הם שעשו את השואה, ברשעותם הנוראה. אכן, הם לא היו יכולים לעשות זאת אילו ד' לא היה מאפשר להם. ומדוע ד', שרחמיו על כל מעשיו, לא מנע זאת מהם? – איננו יודעים. ספרי החשבונות האֱלֹהִיִּים אינם פתוחים לפנינו, וכל מה שננסה לומר יהיה בגדר השערה המבוססת על חוסר מידע אמיתי.